

УДК 342.9

DOI: 10.32342/2709-6408-2020-1-1-20

А.О. КОРНІЙЧЕНКО,
*аспірант, асистент кафедри
державно-правових дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено визначенню дефініції адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні. Визначено, що за своїм змістом категорії «механізм адміністративно-правового регулювання» та «адміністративно-правовий механізм» є тотожними, однак, з огляду на специфіку сфери, у межах якої здійснюється це дослідження, звернено увагу на те, що найбільш доцільним і оптимальним є використання терміна «адміністративно-правовий механізм». Зазначено, що на сьогоднішній день відсутнє єдине уніфіковане бачення цієї категорії; кожен із дослідників індивідуалізує згадане поняття, наповнюючи його власним специфічним змістом. Вказано, що адміністративно-правовий механізм можна розглядати у широкому та вузькому розумінні. У свою чергу, в широкому значенні під адміністративно-правовим механізмом варто розуміти явище, за допомогою якого здійснюється регулювання суспільних відносин нормами адміністративного права. Вузьке значення розкриває, окрім зазначеного, ще сутність та мету такого регулювання. На основі проведеного дослідження зроблено висновки про те, що під адміністративно-правовим механізмом запобігання булінгу в Україні варто розуміти комплексне явище, яке одночасно є певним процесом та сукупністю правових способів і засобів, що регламентовані адміністративно-правовими нормами, за допомогою яких компетентні суб'єкти уповноважені здійснювати адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із вчиненням дій, що спрямовані на профілактику, запобігання та протидію булінгу в Україні. З'ясовано, що до ознак адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні належать комплексність; динамічність; системність; цілісність; законодавча регламентованість; компетентність уповноважених суб'єктів; наявність мети та цілей. Розкрито зміст кожної з них. Сформовано подальші перспективи наукових досліджень в окресленому напрямі.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, механізм адміністративно-правового регулювання, механізм правового регулювання, дефініція, правова категорія, булінг, профілактика, запобігання та протидія булінгу.

Статья посвящена определению дефиниции административно-правового механизма предотвращения буллинга в Украине. Определено, что по своему содержанию категории «механизм административно-правового регулирования» и «административно-правовой механизм» являются тождественными, однако, учитывая специфику сферы, в пределах которой осуществляется данное исследование, обращено внимание на то, что наиболее целесообразным и оптимальным является использование термина «административно-правовой механизм». Отмечено, что на сегодняшний день отсутствует единое унифицированное видение данной категории; каждый из исследователей индивидуализирует упомянутое понятие, наполняя его собственным специфическим содержанием. Указано, что административно-правовой механизм можно рассматривать в широком и узком смысле. В свою очередь, в широком смысле под административно-правовым механизмом следует понимать явление, с помощью которого осуществляется регулирование общественных отношений нормами административного права. Узкое значение раскрывает, кроме указанного, еще сущность и цель такого регулирования. На основе проведенного исследования сделан вывод о том, что

под административно-правовым механизмом предотвращения буллинга в Украине следует понимать комплексное явление, которое одновременно является определенным процессом и совокупностью правовых способов и средств, регламентируемых административно-правовыми нормами, с помощью которых компетентные субъекты уполномочены осуществлять административно-правовое регулирование отношений, связанных с совершением действий, направленных на профилактику, предотвращение и противодействие буллингу в Украине. Выяснено, что к признакам административно-правового механизма предотвращения буллинга в Украине относятся комплексность; динамичность; системность; целостность; законодательное регулирование; компетентность уполномоченных субъектов; наличие целей. Раскрыто содержание каждой из них. Сформированы дальнейшие перспективы научных исследований в данном направлении.

Ключевые слова: административно-правовой механизм, механизм административно-правового регулирования, механизм правового регулирования, дефиниция, правовая категория, буллинг, профилактика, предотвращение и противодействие буллингу.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в освітньому середовищі активно впроваджуються численні інновації, які стосуються як безпосередньо навчального процесу та отримання здобувачами освіти необхідних знань, умінь та навичок, так і міжособистісних зв'язків між учасниками освітнього середовища. Як показує досвід, означені зв'язки можуть мати різного роду характер, в тому числі й негативний, який проявляється у вчиненні соціально негативних діянь, які призводять до небажаних наслідків. У цьому випадку йдеться про булінг як доволі нову дефінітивну категорію, що, на жаль, давно знайома своїм сутнісно-змістовним змістом ще задовго до формування її в уніфіковане поняття – «булінг». У свою чергу, невід'ємною складовою комплексного дослідження адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні являється аналіз дефінітивної складової цього механізму. У зв'язку з цим і обумовлена актуальність нашого дослідження.

Стан дослідження. Доцільно зазначити, що проблематику адміністративно-правового механізму займалися такі провідні вчені-правники, як С. Алексєєв, О. Бандурка, Ю. Битяк, О. Безпалова, В. Галунько, З. Гладун, І. Голосніченко, В. Горшенєв, Є. Додіна, Р. Калюжний, Л. Князька, Л. Коваль, С. Ківалов, В. Колпаков, Н. Крестовська, Л. Матвєєва, О. Остапенко, В. Селіванов, С. Стеценко, О. Скакун, Х. Ярмакі та ін. У свою чергу, серед науковців, які займалися питаннями булінгу варто виділити таких, як Т. Алексєєнко, А. Губко, Е. Воронцова, О. Кормило, О. Новікова, Н. Прібиткова, К. Плутицька, С. Поляруш та ін. Проте на сьогоднішній день відсутні наукові розробки, присвячені комплексному аналізу адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні.

Метою статті є аналіз поглядів науковців на категорію «адміністративно-правовий механізм» та формування авторського бачення дефініції «адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні».

Виклад основного матеріалу. Перш за все варто зазначити, що аналіз наукової літератури показав, що категорія «адміністративно-правовий механізм» розкривається крізь призму механізму адміністративно-правового регулювання. Зупинимось на цьому детальніше.

Зокрема, С. Стеценко під механізмом адміністративно-правового регулювання розуміє сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [1, с. 320]. Це визначення є досить загальним та оглядовим, адже, по-перше, не визначає характерні ознаки цього терміна, як це характерно для більшості наукових визначень та понять; по-друге, у самій дефініції, а також у безпосередньому тлумаченні її змісту простежується дублювання слів, зокрема, автором визначено, що «... адміністративно-правове регулювання здійснює правове регулювання...». З огляду на зазначене, можна стверджувати, що науковець розглядає цю категорію у широкому розумінні. При такій постановці питання згадане визначення набуває фундаментального значення, адже дає змогу сформулювати найбільш загальні уявлення про адміністративно-правовий механізм.

Детальніше розглядає вказану категорію В. Галунько. Так, автор зазначає, що механізм адміністративно-правового регулювання – це засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспіль-

ства і держави [2, с. 87]. О. Скакун пропонує під механізмом правового регулювання розуміти узяту в єдності систему правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок [3, с. 656]. У той же час І. Голосніченко вказує, що механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин є сукупністю адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення виконавчої влади [4, с. 20–21].

У свою чергу, О. Остапенко механізм адміністративно-правового регулювання визначає як систему наділених владними повноваженнями суб'єктів (органи державної влади і управління) щодо застосування правових засобів з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних і юридичних осіб [5, с. 148].

Необхідно зупинитись на тому, що таке розуміння адміністративно-правового механізму впливає з людиноцентризму як антропологічної засади державної політики. Зазначені позиції заслуговують на увагу, адже передбачають відносно оригінальну концепцію розуміння адміністративно-правового механізму як поняття, сформованого в межах соціальної ідеологічної моделі, в контексті якої людина, її життя і здоров'я виступають найвищою соціальною цінністю. Насамперед це обумовлено тим, що за радянських часів механізм адміністративно-правового регулювання визначався як сукупність певних заходів, спрямованих виключно на забезпечення правопорядку і громадської безпеки. Зі становленням демократизму відбулися зміни у самій концепції адміністративного права загалом та адміністративно-правового механізму зокрема. Тобто на сьогоднішній день вектор розвитку адміністративного права першочергово спрямований на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина та можливість їх реалізації.

Протилежної позиції дотримується Н. Бедрак, вказуючи, що механізм адміністративно-правового регулювання лежить в основі управлінських відносин між керуючою та керованою сторонами (при цьому воля керованих у певних межах підпорядкована єдиній керуючій волі суб'єкта виконавчої влади) [6, с. 58]. Тобто згідно з цим підходом адміністративно-правовий механізм регулює такі адміністративні відносини, які виключають можливість рівності їх учасників.

Л. Князька у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення» під механізмом адміністративно-правового регулювання соціальної діяльності розуміє спосіб організації та функціонування державних органів щодо висування обґрунтованих цілей, створення та розвитку регулюючої системи, спрямованої на досягнення цілей у соціальній діяльності державних органів [7, с. 9]. На нашу думку, зазначене поняття є частковим та не відображає повною мірою широкомасштабність категорії адміністративно-правового механізму. Дійсно, аналізуючи це визначення можна зробити висновок, що зміст механізму адміністративно-правового регулювання зводиться виключно до організації та діяльності державних органів. Таке трактування адміністративно-правового механізму є фрагментарним і неповним з декількох причин: по-перше, адміністративно-правовий механізм в контексті публічного адміністрування передбачає діяльність не лише органів державної влади, а всієї сукупності органів публічної влади (до яких, окрім органів державної влади, належать також органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти публічного права); по-друге, механізм адміністративно-правового регулювання, в першу чергу, складається із сукупності засобів як юридичного інструментарію, необхідного для виконання певних соціальних завдань; по-третє, зазначений механізм обов'язково має бути спрямований на досягнення конкретної мети (зокрема, такою метою, в першу чергу, має бути забезпечення прав та свобод людини й громадянина, а також задоволення публічних інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення правопорядку і громадської безпеки).

Тобто, враховуючи зазначені погляди науковців на поняття адміністративно-правового механізму, доцільно звернути увагу, що на сьогоднішній день відсутнє єдине уніфіковане бачення цієї категорії. Кожен із дослідників індивідуалізує зазначене поняття, наповнюючи його власним специфічним змістом.

Так, учені, переслідуючи свої наукові інтереси, мету і завдання дослідження, намагаються насамперед створити власну «модель» механізму правового регулювання, яка б від-

повідала їхнім потребам. Переважно це призводить до помилкових уявлень про сутність, зміст та призначення механізму адміністративно-правового регулювання. Застосування його має передбачати дотримання та реалізацію законних інтересів суб'єктів правових відносин, що регулюються нормами права. До законних інтересів передусім слід віднести захист, реалізацію та забезпечення матеріальних і процесуальних прав учасників адміністративно-правових відносин [5, с. 145]. У зв'язку з цим виникає необхідність звернутись до трактування більш широкого поняття правового механізму і з урахуванням дедуктивного підходу визначити ключові змістові елементи адміністративно-правового механізму.

Тому що механізм адміністративно-правового регулювання є складовим механізмом правового регулювання загалом, то доцільно звернути увагу на наукове тлумачення останнього. Так, у теорії держави і права під цим механізмом розуміють сукупність правових засобів, що використовуються в процесі правового регулювання суспільних відносин, які в комплексі становлять правотворчу, правореалізаційну процедури та процедуру притягнення до юридичної відповідальності [8, с. 283]. Тобто, трансферуючи зазначене визначення на адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу, можна зробити висновок, що ключовими елементами останнього є:

1) правотворча діяльність уповноважених суб'єктів, а також результати такої діяльності, до яких належать норми права, які знаходять свій зовнішній вияв у формалізованих джерелах адміністративного права;

2) правореалізаційна діяльність, у межах якої виникають адміністративно-правові відносини з метою забезпечення прав та свобод учасників освітнього процесу;

3) діяльність стосовно притягнення винних за вчинення булінгу осіб до адміністративної відповідальності.

Таким чином, досліджуючи наукові погляди на зазначену категорію, можна вести мову про те, що за своїм змістом категорії «механізм адміністративно-правового регулювання» та «адміністративно-правовий механізм» є тотожними. Однак з огляду на специфіку сфери, в межах якої здійснюється наше дослідження, найбільш доцільним і оптимальним вбачається використання терміна «адміністративно-правовий механізм». Це обумовлено низкою причин:

– по-перше, незважаючи на синонімічність цих категорій, остання з етимологічної точки зору більш коректно ідентифікує окреслені механізми;

– по-друге, адміністративно-правовий механізм робить акцент на тому, що цей механізм функціонує у сфері публічного адміністрування і регулюється нормами адміністративного права;

– по-третє, в конструкції «механізм адміністративно-правового регулювання» термін «регулювання» безпосередньо визначає спосіб функціонування зазначеного механізму (той, що створений для регулювання діяльності або відносин), у свою чергу, в самому змісті категорії «адміністративно-правовий механізм» вже закладено те, що він здійснює регулювання, а тому не потребує деталізації та уточнення.

З урахуванням викладеного, вважаємо за доцільне у подальшому нашому дослідженні вживати термін «адміністративно-правовий механізм».

Означене дозволяє вести мову про виокремлення певних ознак цього механізму. Перш за все варто відзначити, що у попередніх наукових дослідженнях ми визначили, що до ознак адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні належать: комплексність; динамічність; системність; цілісність; законодавча регламентованість; компетентність уповноважених суб'єктів; наявність мети та цілей. Вважаємо за доцільне розглянути кожну в названих ознак.

1. Комплексність як ознака адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні означає масштабність цього механізму, наявність значної кількості структурних елементів, які є взаємопов'язаними та залежними. У свою чергу, комплексне дослідження адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні передбачає аналіз та розгляд кожного структурного елемента як відособлено, так і в сукупності з урахуванням всіх їх особливостей та недоліків з метою подальшого формування шляхів удосконалення як теоретичного, так і практичного спрямування.

2. Динамічність передбачає здійснення певних процесів за допомогою наявного інструментарію адміністративно-правового механізму, спрямованого на досягнення соціально значущої мети в окремій сфері суспільного життя, в контексті нашого дослідження – у сфері запобігання булінгу або ж в освітньому середовищі загалом.

3. Системність вказує на наявність певної системи в адміністративно-правовому механізмі, що, як наслідок, обумовлює формування вертикальних та горизонтальних зв'язків між існуючими системними елементами в процесі «дії» цього механізму.

4. Цілісність означає єдність та гармонічне поєднання наявних системних елементів. На нашу думку, зазначена однак є похідною від комплексності та системності, яка більш чітко дозволяє простежити внутрішнє поєднання елементів адміністративно-правового механізму, в тому числі й у досліджуваній нами сфері.

5. Законодавча регламентованість передбачає, що весь адміністративно-правовий механізм має бути чітко регламентований за законодавчому рівні.

6. Компетентність уповноважених суб'єктів вказує на те, що реалізація адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні покладена лише на чітко визначених суб'єктів, які наділені відповідним обсягом повноважень (прав та обов'язків).

7. Наявність мети та цілей визначає, що реалізація цього механізму має бути цілеспрямованою, тобто передбачати виконання чітко поставленої мети та завдань і, як наслідок, формування відповідних результатів (досягнуто або не досягнуто мети тощо).

Висновки. Розглянувши наукові погляди на правову категорію «адміністративно-правовий механізм», а саме – «механізм адміністративно-правового регулювання», адже науковці зіставляють означені поняття як синоніми, ми отримали такі результати. По-перше, визначили, що серед вчених-правників немає уніфікованого бачення терміна «адміністративно-правовий механізм». По-друге, ототожнення адміністративно-правового механізму з механізмом адміністративно-правового регулювання не є доцільним із ряду визначених нами причин. По-третє, адміністративно-правовий механізм як комплексну правову категорію доцільно розглядати у широкому та вузькому розумінні. По-четверте, під адміністративно-правовим механізмом запобігання булінгу в Україні варто розуміти комплексне явище, яке одночасно є певним процесом та сукупністю правових способів і засобів, що регламентовані адміністративно-правовими нормами, за допомогою яких компетентні суб'єкти уповноважені здійснювати адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних із вчиненням дій, що спрямовані на профілактику, запобігання та протидію булінгу в Україні.

У свою чергу, перспективними напрямками у цій тематиці є розгляд структурних елементів адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні з їх детальним аналізом із метою виокремлення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення цього адміністративно-правового механізму.

Список використаної літератури

1. Стеценко С. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.
2. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття): монографія / за заг. ред. В.В. Галунька. Херсон: Херсонська міська друкарня, 2010. С. 87–97.
3. Скакун О. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2008. 656 с.
4. Голосніченко І.П. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. К.: ГАН, 2005. 231 с.
5. Остапенко О. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2010. № 2. С 142–149.
6. Бедрак Н. Зміст та особливості механізму адміністративно-правового регулювання туристичної галузі. *Адміністративне право*. 2009. № 5. С. 56–59.
7. Князька Л. Адміністративно-правове регулювання в галузі соціального захисту населення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 22 с.
8. Теория права и государства: учебник / под ред. А.С. Васильева. Харьков: Одиссей, 2006. 480 с.